

Eduskunnan sivistysvaliokunta

Asia: Vapaa sivistystyö ry:n ja Bildningsalliansenin lausunto valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta VNS 10/2021 vp

Vapaa sivistystyö ry ja Bildningsalliansen kiittävät saamastaan valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittista selontekoa koskevasta lausuntopyynnöstä.

Lausunnonantajat kannattavat selonteon linjauksia. Perus- ja ihmisoikeudet ovat olemassa niitä varten, jotka lähiyhteisössään tai maailmanlaajuisesti ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Ihmisoikeuksien toteutuminen on kestävän globaalin yhteiskunnan perusta. Vapaan sivistyksen arvopohja perustuu kaikkien ihmisten yhdenvertaisuuteen ja se tarjoaa kohtaamispaikkoja yhdenvertaisin perustein ketään syrjimättä.

Lausunnonantajat ovat huolissaan globaalista kehitystrendistä, jossa kansainvälisiä sopimuksia ja demokratiaa ja ihmisoikeuksia, kuten sananvapautta, ei kunnioiteta, mikä johtaa polarisoituneisiin asenteisiin, autoritäärisiin pyrkimyksiin ja perus- ja ihmisoikeuksien loukkausyrityksiin. Koulutuksella ja sivistyksellä on tärkeä rooli polarisoitumisen vähentämisessä ja ihmisten välisen ymmärryksen ja demokratian lisäämisessä kaikilla tasoilla.

Vapaa sivistystyö ry työskentelee yhdenvertaisen yhteiskunnan puolesta, jossa kaikki ovat osallisia sukupuolesta, iästä ja kulttuurisesta taustasta riippumatta. Lausunnonantajien mielestä on tärkeää, että selonteossa tuodaan erityisesti esiin perus- ja ihmisoikeudet suhteessa kestäväan kehitykseen, digitalisaatioon ja tiedonvälitykseen.

Lausunnonantajat tuovat esiin näkökulmia seuraaviin lukuihin liittyen:

4.2 Pohjoismainen yhteistyö

Pohjoismaisella vapaalla sivistystyöllä on vahvat yhteiset juuret, jotka ovat luoneet ja edistäneet Pohjoismaiden yhteisiä arvoja. Vielä nykyisinkin lausunnonantajilla on aktiivisia pohjoismaisia verkostoja, jotka toimivat Pohjoismaiden ministerineuvoston ja Pohjoismaiden neuvoston alaisuudessa esimerkiksi kestäväan kehitykseen, osaamisen kehittämiseen ja validointiin sekä kulttuuriin ja kansalaisyhteiskuntaan liittyvien asioiden parissa. Lausunnonantajat esittävät lauseeseen seuraavaa lisäystä: "Esimerkkinä tästä on vapaan sivistystyön panostukset kestäväan kehitykseen ja pohjoismaiseen juridiseen yhteistyöhön muun muassa syrjimättömyyttä ja perus- ja ihmisoikeuksia koskevissa asioissa."

4.7 Kansalaisyhteiskunnan merkitys

Aktiivinen kansalaisyhteiskunta on hyvä demokratian ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen mittari. Vapaa sivistystyö ry on seuraavien järjestöjen jäsen: EAEA (European Association of Education of Adults), joka vahvistaa kansalaisyhteiskunnan roolia aikuiskoulutuksen avulla muun muassa Itä-Euroopassa ja Valko-Venäjällä, ja ICAE (International Council for Adult Education), jolla on maailmanlaajuinen koulutus- ja kansalaisjärjestöistä koostuva verkosto.

Katso myös luku 5.2.

5.2 Osallisuuden vahvistaminen

Selonteon luvussa 5.2 tuodaan esiin sen merkitys, että kaikki pääsisivät osallistumaan digitaalisiin yhteisöihin ja verkostoihin, ja että ihmisoikeudet toteutuisivat myös niissä, erityisesti naisten ja erityisen haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien osalta. Selonteossa mainitaan myös, että vanhempien sukupolvien ihmisoikeudet tulee ottaa huomioon, ja että heillä tulisi olla mahdollisuus käyttää eri palveluita ja tiedonlähteitä ja päästä niistä osallisiksi. Vapaa sivistystyö edistää kansalaisten digitaalisia valmiuksia ja digitaalista osaamista ja pitää niitä keskeisinä kansalaistaitoina. Monissa koulutuksissa keskitytään erityisesti maahanmuuttajiin ja ikäihmisiin sekä vammaisiin henkilöihin.

Selonteossa mainitaan, että oikeus kulttuuriin ja sivistykseen on perus- ja ihmisoikeus. Sivistys-, kirjasto- ja kulttuuripalveluille on varattava riittävät resurssit. Myös taiteelle ja luovalle toiminnalle ja kulttuuriperinnön vaalimiselle on turvattava riittävä rahoitus, varsinkin kun nämä alat ovat kärsineet erityisen paljon koronapandemiasta vuosina 2020–2022.

Lausunnonantajien mielestä on tärkeää, että selonteossa tuodaan esiin kielelliset oikeudet, ja ne huomauttavat, että niiden käytännön toteutuksessa on edelleen haasteita. Vapaa sivistys järjestää kotimaisten kielten eri tasoista koulutusta alkeista jatkotasolle. Lausunnonantajat haluavat myös korostaa selkeän kielen ja selkokielen käytön merkitystä viranomaisten viestinnässä.

Kansalaisyhteiskunnan toimijoiden rooli ihmisoikeuksia koskevissa asioissa on tärkeä muun muassa seuraavista syistä:

- ne lisäävät vuoropuhelua ja demokraattisia vaikutusmahdollisuuksia, mitä Vapaa sivistystyö edistää muun muassa koulutus- ja hanketoiminnan avulla, esim. Erätauko,
- ne antavat lausuntoja paikallisella ja kansallisella tasolla,
- yhdistykset ja järjestöt edustavat eri haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä ja vähemmistöjä, esim. seksuaalivähemmistöjä, vammaisia henkilöitä ja maahanmuuttajia.
- Lausunnonantajat tekevät yhteistyötä Fingon kanssa. Siihen kuuluu noin 300 kansalaisjärjestöä, jotka tekevät kehitysyhteistyötä kaikkialla maailmassa.

6.1 Kestävä kehitys

Lausunnonantajat edistävät aktiivisesti YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelman Agenda 2030 kestävyystavoitteita, erityisesti alatavoitetta 4.7. Kestävää kehitystä ja maailmankansalaisuutta koskeva koulutus, johon myös ihmisoikeudet kuuluvat. Selonteossa korostetaan, että kehitys ei voi olla kestävää, jos perus- ja ihmisoikeudet eivät toteudu. Kestävän kehityksen edistämiseksi tehtävät toimenpiteet, esim. luonnon monimuotoisuuden ja ilmastonmuutoksen osalta, eivät saa vaikuttaa kielteisesti perus- ja ihmisoikeuksiin. Lausunnonantajat kannattavat sellaista lähestymistapaa, jossa kestävyysnäkökulmat yhdistetään vahvasti ihmisoikeuksiin. Lausunnonantajat haluavat korostaa erityisesti sosiaalisen kestävyuden merkitystä. Erilaiset syrjäytymisen muodot eivät edistä kestävää yhteiskuntaa, ja ne heikentävät ihmisten mahdollisuuksia toimia yhteiskunnan jäsenenä ja vaikuttaa omaan elämäntilanteeseensa.

6.3 Ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus

Lausunnonantajat voivat jäsenjärjestöjensä ja oppilaitostensa kautta järjestää teemaprojekteja, luentoja ja kohtaamispaikkoja keskustelua ja vuoropuhelua sekä arjen kansalaisvaikuttamista varten. Vapaa sivistystyö on viime vuosina tehnyt vihreässä siirtymässä tarvittavaan ekosivistykseen ja transformatiiviseen oppimiseen liittyviä opetusmateriaaleja ja opetusmalleja.

Vapaa sivistystyö kannattaa oikeudellisesti sitovaa luonto- ja ympäristödemokratiaa ja tuntee solidaarisuutta ympäristö- ja ilmastokysymysten parissa työskenteleviä kansalaisjärjestöjä kohtaan.

6.4 Sosiaalinen turvallisuus ja oikeudenmukaisuus – kestävä kehitys

Sosiaalisesti kestävä kehitys on hyvinvoinnin ja osallisuuden edellytys. Vapaa sivistystyö tukee sivistyksellisiä perusoikeuksia ja oikeutta maksuttomaan koulutukseen siltä osin kuin se on mahdollista. Suomessa on pyritty ehkäisemään nuorten syrjäytymistä ja sitä kautta vahvistamaan sosiaalista kestävyttä pidennetyn oppivelvollisuuden avulla.

6.5 Pakolaispolitiikka – muuttoliikkeet

Vapaa sivistystyö on tärkeä toimija turvallisten kotoutumispolkujen luomisessa turvapaikanhakijoille ja kiintiöpakolaisille. Se pyrkii luomaan heille oppimispolkuja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Vapaa sivistystyö tukee pakolaisten vastaanottamista kaksisuuntaisen kotoutumisen muodossa oikeusturvaa kunnioittaen ja yhteistyössä viranomaisten, kuntien ja kansalaisjärjestöjen kanssa.

7.2 Oikeus tietoon

Vapaa sivistystyö haluaa työskennellä kansalaisten disinformaatioon liittyvän osaamisen parantamiseksi ja heidän digiosaamisensa edistämiseksi, jotta kaikilla olisi mahdollisuus hankkia tietoa verkosta ja toimia aktiivisesti erilaisilla digitaalisilla alustoilla. Kaikkien kansalaisten tulee myös tiedostaa niihin liittyvät riskit, kuten esimerkiksi se, että heidän yksityisiä tietojaan voidaan levittää. Vapaa sivistystyö osallistuu mielellään ihmisoikeuksien edistämiseksi tehtävään työhön järjestämällä koulutusta, joka vastaa eri kohderyhmien osaamistarpeisiin, esim. tulevaisuudessa tarvittavan osaamisen suhteen, ja edistää yhteiskunnan yhdenvertaisuutta ja osallisuutta samojen perusteiden mukaan.

7.3 Perus- ja ihmisoikeusnäkökulma digitalisaatioon

Digitalisaatiota tulisi tarkastella taloudellisen, ekologisen ja sosiaalisen kestävyuden kannalta. Vapaa sivistystyö muistuttaa, että kansalaisille tulee luoda yhdenvertaiset palvelut, digikouluja tulee ehkäistä esim. antamalla koulutusta digitaalisissa perustaidoissa, ja että jokaisella kansalaisella on oikeus omiin tietoihinsa. Nykyään suuret kansainväliset yritykset myyvät henkilötietoja kaupallisiin tarkoituksiin eivätkä aina puutu omilla foorumeillaan esiintyvään vihapuheeseen ja demokratian ja ihmisoikeuksien halveksuntaan yms. Digitalisaatio ja tietoihin liittyvät oikeudet tulee nähdä sosiaalieettisinä perus- ja ihmisoikeuskysymyksinä, jotka koskevat kaikkien ihmisten turvallisuutta ja tiedonsaantioikeuksia. Tekoälyn käytössä on noudatettava näitä eettisiä periaatteita.

8.2 Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen edistäminen

Vapaa sivistystyö tukee ajatusta lasten ja nuorten demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksesta, mutta korostaa, että tätä kasvatusta tulee jatkaa aikuisväestön keskuudessa. Ehdotamme, että oikeusministeriön kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta KANE ja opetus- ja kulttuuriministeriö laativat selvityksen siitä, miten demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus voitaisiin liittää osaksi elinikäistä oppimista yhteistyössä koulujen, oppilaitosten ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa.

Helsingissä 7.2.2022

Björn Wallén, puheenjohtaja, Vapaa sivistystyö

Henrika Nordin, toiminnanjohtaja,
Bildningsalliansen